

Entrevista a Roger W. Shuy

Emili BOIX-FUSTER

Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona - Linguapax

Per què us vau fer sociolingüista?
Em vaig preparar per ser dialectòleg regional sota la tutela de Raven I. McDavid, un dels millors especialistes dels Estats Units en aquest camp. En la tesi de llicenciatura vaig identificar la frontera entre els dialectes *northern* i *north midland* de l'Estat d'Illinois. Tenia gravades en cinta fins a quaranta entrevistes de cinc hores amb gent gran que havia viscut tota la vida en aquest estat o no gaire lluny d'allà. La majoria dels entrevistats eren grangers jubilats. Més endavant vaig aconseguir una beca per poder entrevistar la resta d'informants que havíem aplegat de l'Estat, llevat de la ciutat de Chicago. Aquests registres consten als arxius de l'Atles lingüístic dels Estats Units i el Canadà. Vaig ensenyar lingüística general i dialectologia fins al 1964, any en què em van concedir una beca per estudiar maneres d'informatitzar els arxius de l'atles a la Universitat d'Estiu de la Societat Lingüística d'Amèrica (LSA, Linguistic Society of America).

En aquesta universitat d'estiu vaig conèixer lingüistes que tot just començaven a estudiar la relació entre *llengua* i *societat*. Aquella experiència em va fer decantar cap a la sociolingüística. Des d'aleshores, es va acabar la meva recerca dialectològica entre vells agricultors blancs que no s'havien traslladat mai del lloc on havien nascut i vaig començar a estudiar parlants d'anglès d'edats, professions, gèneres, estatus socioeconòmic, raça i ètnia diferents. La meva primera recerca sociolingüística es focalitzava en l'aplicació de la sociolingüística a l'ensenyament infantil. Més endavant, em vaig centrar a analitzar la influència de la variació lingüística en les proves judicials, un camp que avui dia forma part de la lingüística forense.

Com va aparèixer la sociolingüística als Estats Units? I a la Universitat de Georgetown?
Als Estats Units, la sociolingüística ha tingut molts «pares», provinents de la lingüística, la dialectologia, l'antropologia cultural i la sociologia. Tot sembla indicar que aquesta criatura va néixer l'estiu del 1964. Aquell any, William Bright es va reunir amb un grup de lingüistes dels Estats Units que investigaven la relació entre *llengua* i *societat*. Poc després, molts d'aquests lingüistes van assistir a la Universitat d'Estiu de la LSA, que aquell any es va celebrar a la Universitat d'Indiana. Un dels assistents fou John Gumperz, que impartia un curs titulat «Llengua i societat», al qual vam assistir molts lingüistes. A part de jo mateix, entre els assistents al curs hi havia noms com Dell Hymes, Bill Labov, William Bright, Raven McDavid, Einar Haugen, William

Stewart, Charles A. Ferguson o Albert Marckwardt, i molts d'altres. A parer meu, l'article de Labov en el qual l'autor exposa la seva opinió sobre els estudis de lingüística a Nova York és el que va donar origen al que actualment coneixem com a *sociolingüística*. Dos anys més tard, aquest article em va servir d'inspiració per realitzar un estudi ambiciós sobre el dialecte de Detroit. El meu equip d'investigació i un servidor vam gravar en cinta uns set-cents residents de Detroit de quatre grups d'edat, dues races i quatre classes socioeconòmiques diferents. Va ser fins aleshores la mostra aleatòria més gran d'una comunitat de parla urbana.

L'any 1967 jo treballava al Centre de Lingüística Aplicada de Washington, DC, i en dirigia el flamant programa de recerca sociolingüística. En aquest centre, Walt Wolfram, Ralph Fasold i jo mateix seguïem les anàlisis en relació amb la parla de Detroit. També hi estudiàvem els parlants d'anglès afroamericà de la zona de Washington. Mentrestant, Labov seguia la seva tasca investigadora a la Universitat de Colúmbia, a Nova York. Per la seva banda, Hymes i Gumperz van iniciar la recerca d'aspectes culturals associats a la variació lingüística, i lingüistes de diverses universitats van començar a incloure matèries de sociolingüística al seu pla d'estudis. Després van sorgir revistes especialitzades en sociolingüística, una branca de la lingüística que ja començava a despuntar. Quan vaig començar una nova especialització en lingüística, Fasold i Wolfram també van entrar a la Universitat de Georgetown. Aquesta universitat continua sent una de les institucions dels Estats Units on els seus graduats poden esdevenir sociolingüistes.

Quina és la imatge social que es té d'un lingüista (especialment, d'un lingüista aplicat) als Estats Units?

No fa gaire temps que la sociolingüística forma part de l'oferta dels departaments de lingüística de les universitats dels Estats Units i de moltes altres d'internacionals. La realitat que la llengua existeix dins un context social era difícil d'ignorar. Avui en dia és ben sabut que la lingüística és molt més que l'estudi de la fonologia, la sintaxi i la semàntica, però abans aquestes branques constituïen els temes centrals de la lingüística. Els estudis anteriors sobre dialectologia també es van ampliar. Actualment, la sociolingüística també recull els esdeveniments més recents de la pragmàtica, els actes de parla i l'anàlisi del discurs.

En els darrers anys, la lingüística aplicada ha agafat una forta embranzida als Estats Units. A l'inici de la dècada de 1970 s'hi va fundar l'Associació de Lingüística Aplicada i avui és una de les organitzacions de socis més nombrosa del món. L'estatus social de la lingüística aplicada ha millorat significativament en els últims anys, potser perquè del departament de lingüística surten més graduats en lingüística teòrica dels que el mercat de treball pot absorbir. L'especialització en lingüística aplicada, entre d'altres aspectes, permet aconseguir més fàcilment una posició en el món acadèmic. D'altra banda, les generacions més joves mostren més interès en els problemes socials que les anteriors i això fa que la lingüística aplicada sigui una disciplina bastant atractiva.

Vós heu estat un pioner en la sociolingüística. Com avaluaríeu l'èxit o el fracàs de la visió que es té de la sociolingüística al vostre país? Per exemple, fins a quin punt s'ha estès la visió de respecte envers la diversitat lingüística (intra- i interlingüística) en el sector educatiu, així com l'ús de la llengua en les administracions o, fins i tot, en el món acadèmic?

Jo diria que avui dia la sociolingüística representa una de les àrees principals de la lingüística, especialment en els plans d'estudi de grau. La variació lingüística ha esdevingut tan popular entre els estudiants que actualment existeixen nombroses matèries de grau en sociolingüística als Estats Units. L'interès creixent dels estudiants pels problemes socials i per la justícia ha fomentat la creació d'aquestes matèries, tant en l'àmbit nacional com en l'internacional. La recerca sociolingüística s'ha estès a disciplines diferents, com són la comunicació mèdica, el dret, l'ensenyament, la teràpia psicològica i el món dels negocis, i entusiasma els estudiants i les facultats.

En el meu país, els sociolingüistes semblen viure en «terra de ningú». Els professionals de les ciències socials són considerats o etiquetats com a lingüistes, i els lingüistes «puristes» els consideren sociòlegs. Fins a quin punt els antropòlegs i els sociòlegs (per exemple, Goffman) estan interessats en la sociolingüística al vostre país? Hi ha un diàleg real entre aquestes disciplines?

Si bé als Estats Units la sociolingüística va sorgir fruit de l'interès comú dels lingüistes, els antropòlegs i els sociòlegs, ara tots ells duen a terme una tasca una mica diferent. El paper dels sociòlegs en la sociolingüística tendeix a posar l'accent en aspectes menors de la variació lingüística, com ara la dinàmica de funcionament de la presa de torns (Sacks i Schegloff). D'altra banda, els sociolingüistes lingüístics centren la seva recerca en àrees més extenses de la interacció social, com poden ser l'anàlisi del discurs i la pragmàtica. Ambdues disciplines fan molt bona feina, però mostren ben poques coincidències. I una gran part de la contribució dels antropòlegs a la sociolingüística està centrada en els aspectes culturals de la variació lingüística. Personalment, veig molt poc intercanvi entre dues disciplines que treballen en l'àrea més àmplia que representa la sociolingüística. Però la raó de ser de les disciplines acadèmiques és treballar amb les seves pròpies teories i ideologies, que tendeixen a aïllar-les d'altres disciplines. Per definició la sociolingüística és transversal, malgrat que la majoria de la recerca es duu a terme als departaments de lingüística, que ara l'accepten com una de les seves eines més importants.

Quins coneixements de ciències socials hauria d'adquirir un sociolingüista?

Un sociolingüista ha de conèixer tècniques de mostreig, de disseny de recerca i d'estadística, les quals han de ser introduïdes pels sociòlegs. De l'antropologia, s'han d'aprendre conceptes culturals que són essencials per treballar amb poblacions minoritàries. I els desenvolupaments recents d'enormes corpus lingüístics electrònics també suggereixen la necessitat de conèixer les possibilitats d'aquesta nova eina.

Què aconsellariu a un estudiant que comença els estudis i la recerca en sociolingüística?
 En primer lloc, els estudiants que vulguin ser sociolingüistes han de ser lingüistes molt ben preparats per poder comprendre com s'han d'utilitzar adequadament les eines bàsiques de la lingüística en diversos contextos socials. Això vol dir que han de saber fonètica, fonologia, morfologia, sintaxi, semàntica, pragmàtica, variació sociolingüística i anàlisi del discurs. Òbviament, cal que tots aquests coneixements els tinguin tant els lingüistes aplicats com els sociolingüistes i els lingüistes forenses.

He fet recerca en la transmissió lingüística intergeneracional (sobretot en castellà i en català) al meu país, un dels temes que Joshua A. Fishman va analitzar amb més detall als Estats Units. Quin és el ritme d'assimilació lingüística i cultural dels immigrants que actualment viuen als Estats Units?

La variació intergeneracional i l'assimilació són dos temes fonamentals en tots i cadascun dels aspectes de la sociolingüística. He pogut comprovar personalment aquesta variació dialectal regional en els meus tres fills: el primer va aprendre l'anglès de Michigan; el segon, l'anglès de Maryland, i el tercer, l'anglès de Montana. També sabem que els infants valoren la llengua dels seus amics per damunt de la llengua que se'ls ensenya a l'escola, i això pot ser una mica com aprendre un segon dialecte (o, en alguns casos, fins i tot, una segona llengua). Molta gent diu que és ideal aprendre dues llengües o dos dialectes com a resultat de la pressió social de viure en grups diferents. Professors de renom d'educació infantil que a casa tenen una llengua diferent de la llengua de prestigi a l'escola aconsellen als pares ser bidialectals, en comptes d'erradicar la llengua de casa, perquè hi ha raons socials importants que aconsellen tenir fluïdesa en totes dues llengües. El cas s'assembla força al dels immigrants que es veuen obligats a adquirir una segona (o tercera o quarta) llengua per poder-se desenvolupar eficaçment en el seu nou entorn cultural. L'erradicació de la llengua que es parla a casa només pot tenir com a resultat el descontentament. Als Estats Units, aquesta idea ha trigat força a manifestar-se, però sembla que finalment s'està entenent. Alguns programes d'educació bilingüe intenten mantenir la diversitat lingüística, mentre que d'altres s'obstinen a seguir les tècniques tradicionals de l'aprenentatge de llengües estrangeres (ALE).

Existeix encara discriminació lingüística als Estats Units? Per exemple, envers el black English, la comunitat llatina o els accents regionals?

Malgrat la importància creixent de la recerca sociolingüística, la discriminació lingüística continua ben viva als Estats Units. Els sociolingüistes treballen amb perseverança en aquest tema i han fet molts progressos, sobretot en l'ensenyament, però sempre hi ha una resistència difícil de superar i m'entristeix haver de reconèixer que el racisme és encara avui un gran problema als Estats Units. Actualment, les diferències dialectals regionals tenen una acceptació parcial (llevat de la parla del sud profund), si bé els parlants de *vernacular black English* encara pateixen una estigmatització intensa. També estan acceptats els parlants d'anglès d'altres llengües, entre les quals, l'espanyol. Hi ha molta feina per fer encara, no només com a lingüistes, sinó

també com a americans. La idea dels pares fundadors d'Amèrica com una terra gresol de cultures encara no és una realitat.

En l'educació primària i secundària dels Estats Units, quina percepció es té del multilingüisme i de la diversitat lingüística en general?

El multilingüisme està creixent als Estats Units malgrat els esforços que s'han fet perquè tothom parli anglès americà. En l'educació primària moltes escoles s'han dissenyat com a multilingües (normalment combinen l'espanyol i l'anglès), però en l'educació secundària i universitària l'estudi de llengües estrangeres ha minvat considerablement. En part, això es deu al fet que la majoria de la gent aprèn anglès, la qual cosa explicaria per què els americans no tenen la necessitat d'aprendre altres llengües. L'aprenentatge de l'anglès ha esdevingut necessari per treballar en l'àmbit internacional, amb l'excepció de l'Orient Mitjà i l'Extrem Orient, si bé fins i tot en aquests territoris l'anglès guanya terreny. En conseqüència, als Estats Units el sistema educatiu ha reduït dràsticament l'ensenyament de llengües estrangeres i molts departaments universitaris han estat eliminats o se n'ha reduït el nombre d'una manera important. Desafortunadament, aquesta és la tendència als Estats Units.

Quina és la visió general de l'espanyol (la principal llengua minoritària) dels Estats Units?

L'espanyol és l'única llengua que ha sobreviscut en l'ensenyament als Estats Units. El francès i l'alemany, que eren llengües estrangeres de prestigi, pràcticament han desaparegut del nostre sistema educatiu, tal com va succeir amb el llatí i el grec. La supervivència de l'espanyol podria estar associada al nombre creixent de parlants espanyols als Estats Units, sobretot al sud-oest i a la costa oest, però també a moltes zones urbanes de la resta del país. La comunitat procedent de l'Amèrica Llatina cada vegada té més influència no només en la política, sinó també en altres àmbits. D'una manera gradual, però lenta, l'estigma de no ser un parlant anglès americà nadiu es va difuminant. No obstant això, l'actitud dels Estats Units en relació amb aquest tema encara queda molt lluny de ser acceptable.

Vós heu creat el programa de sociolingüística de la Universitat de Georgetown. Quina creieu que és la millor formació per a algú interessat en sociolingüística?

La millor formació en sociolingüística no és un capítol tancat, ja que continua evolucionant. Quan vaig iniciar el primer programa doctoral de sociolingüística a la Universitat de Georgetown, l'any 1968, no hi havia gaire cosa on agafar-se. Simplement vaig inventar una especialització que incloïa matèries de variació lingüística, planificació lingüística, antropologia intercultural, sociolingüística aplicada a l'educació i treball de camp sociolingüístic. A mesura que els estudis de sociolingüística adquirien importància, vam anar-hi incloent matèries de pragmàtica i anàlisi del discurs, perquè aquestes disciplines estan estretament relacionades amb la variabilitat lingüística. Naturalment, vam anar-hi afegint seminaris sobre altres aspectes de la sociolingüística, com ara la lingüística i el dret. Fa vint-i-cinc anys que em vaig jubilar,

però crec que aquestes disciplines haurien de ser primordials per aconseguir un grau en sociolingüística.

Com avalueu el creixement de la lingüística forense fins avui?

La difusió de la lingüística forense ha estat esporàdica. La lingüística forense està força estesa a la Gran Bretanya i als Estats Units i actualment està guanyant impuls a gran part d'Europa i en països de l'Àsia oriental, especialment a Austràlia, el Japó i la Xina. L'avenç d'un nou camp d'estudi sovint és el resultat de la feina de capdavaners en la matèria, com Teresa Turell a Espanya, Malcolm Coulthard a Anglaterra, Hannes Kniffka a Alemanya i Diana Eades a Austràlia. Quan aquests líders desapareguin (per exemple, Turell) o es jubilin (per exemple, Shuy i Coulthard), n'hi ha d'haver d'altres que agafin el relleu. Això significa que cal dissenyar programes per preparar les persones que els han de substituir. En aquest sentit, hi ha encara molts pocs programes de preparació; n'hi ha a les universitats d'Aston, Cardiff i Leeds, a Anglaterra, i la Universitat de Hofstra és l'única dels Estats Units amb aquesta finalitat. Tanmateix, veig mostres clares d'un interès més gran en molts altres llocs del món i, mentre hi hagi alumnes que esdevinguin lingüistes ben preparats, la lingüística forense continuarà creixent. Ara bé, primerament cal formar bons lingüistes amb coneixements en les seves àrees principals.

Fins a quin punt han tingut èxit les campanyes a favor de la llengua planera a l'Administració?

A vegades les administracions s'adonen que el llenguatge burocràtic és efectiu entre els buròcrates, però ineffectiu per a la gent a qui aspiren arribar. Sovint la solució passa per intentar ensenyar els buròcrates a escriure un *anglès planer*, o potser una millor manera de dir-ho seria un *anglès clar*, perquè *planer* és molt més complicat de descriure als lectors que no pas l'adjectiu *clar*. Als Estats Units, les campanyes polítiques per promoure un anglès clar i entenedor han tingut un èxit efímer, ja que després recauen amb més vigor en l'ús del seu vell argot. En aquest sentit, els lingüistes han de continuar picant pedra, perquè les administracions, tot i les bones intencions, tenen ben poca memòria.

Ha influenciat la recerca en lingüística forense en l'ús de la llengua als tribunals?

És difícil determinar quina ha estat la influència de la lingüística forense en la llengua dels tribunals. Certament, ha tingut un gran impacte en els advocats defensors en casos penals i en els advocats d'ambdues parts en casos civils. Aquests advocats són els que més utilitzen la lingüística forense, la qual, però, no sembla que es faci notar gaire en l'àmbit de la fiscalia, atès que els fiscals no solen demanar assistència a la lingüística forense. La raó d'això podria ser que els fiscals estan convençuts de la culpabilitat de les persones que acusen i que es jutgen en els tribunals. Tenint com tenen la predisposició a inculpar l'acusat, ni els passa pel cap contractar un expert. La influència de la lingüística forense en els jutges és, fins i tot, més minsa. Als Estats Units, una de les últimes accions que realitza el jutge en un judici és l'acceptació o la desestima-

ció per part dels advocats de poder consultar experts com a testimonis. Cada cop hi ha més pressió sobre els jutges per expulsar la «mala ciència enganyosa» dels judicis. En els darrers anys, aquest argument s'empara en la «lleï Daubert», la qual exigeix un reguitzell de qualitats que els testimonis experts han d'haver seguit en les seves anàlisis i possibles declaracions en un judici. La lingüística és una ciència que els analistes farien bé de tenir en compte. Si bé no és cap ciència enganyosa, com podrien ser-ho l'anàlisi capil·lar o els coneixements grafològics, els fiscals de vegades intenten descriure-la com a tal. Quan això passa, són els lingüistes forenses els que decideixen que aquell camp d'estudi és científicament acceptable. Alguns jutges han esgrimit altres raons o arguments per excloure els lingüistes forenses com a testimonis experts. El pitjor és sentir aquest argument: «aquí tots parlem anglès, *ergo*, per què necessitem un lingüista?». Un dels nous reptes de la lingüística forense és explicar millor la nostra feina als jutges.

Heu publicat un llibre extraordinari sobre l'ús de la llengua als hospicis. Considereu que el vostre llibre, o d'altres de similars a aquest, han millorat els usos lingüístics en les relacions amb la gent gran?

El llibre *A few months to live* ('Uns mesos per viure'), en coautoria amb la meva esposa Jana Staton, és molt conegut a Anglaterra, on hi ha un gran nombre d'hospicis, però no tant als Estats Units, on el nombre d'hospicis augmenta tot i que encara es troba a molta distància d'Anglaterra. No dispo de les xifres de vendes del llibre ja que vam fer-ne donació dels drets d'autor a l'hospici de Montana. En aquest sentit, em guio per les referències del llibre en la literatura mèdica, que té més tradició entre els escriptors britànics que no pas entre els americans. Als Estats Units, els metges i les infermeres de cures pal·liatives encara recomanen els hospicis, si bé no ho fan tant en el cas de persones que s'estan morint. Actualment, el metge ha de calcular que al pacient li queden sis mesos o menys de vida perquè aquest pugui ser admès en un hospici i rebre assistència específica per a gent gran. Per això, molts pacients moren a casa assistits per parents propers, normalment dones. Aquest fet posa un pes enorme en les cuidadores, però sovint és l'única solució possible. El nostre llibre posa l'accent en aquesta càrrega i explica les dificultats de les cuidadores. Vam gravar en cinta les nostres visites tant a pacients terminals com a les persones cuidadores, que revelen l'eficàcia (o ineficàcia) de la llengua emprada. No puc dir-li si el nostre llibre ha millorat el llenguatge dels malalts terminals o el dels seus cuidadors, però, pel que jo sé, el tema d'aquesta millora no s'havia estudiat fins ara.

Fins a quin punt els sociolingüistes poden millorar la comunicació entre metge i pacient?

Després d'escriure el llibre amb la meva esposa, jo vaig centrar-me en la lingüística forense i ella va tornar al seu camp, que és la teràpia matrimonial i familiar. Sé que alguns sociolingüistes han estat treballant en la comunicació entre metge i pacient, però no estic al dia en aquest tema concret. Per les meves experiències personals amb la comunicació entre metge i pacient, veig millores significatives en aquest terreny

que contrasten clarament amb els meus resultats de recerca de fa cinquanta anys. En aquell temps jo feia recerca a l'Hospital Universitari de Georgetown i, en les meves entrevistes a metges, em vaig adonar que els metges blancs no entenien els seus pacients negres i, encara pitjor, que els pacients negres no entenien el que els metges els deien. Vaig presentar els resultats de la recerca a la direcció de l'hospital i em va contestar que en el seu pla d'estudis no s'impartia formació en les dificultats interculturals entre metge i pacient. Aquest episodi em va fer perdre les ganes de continuar treballant en aquest camp i em vaig dedicar a aspectes de llenguatge i dret, perquè veia que els advocats eren més receptius a l'hora d'aprendre sociolingüística. Això sí, altres lingüistes no s'han desmotivats davant la reacció poc encoratjadora dels metges i aquesta tenacitat ha contribuït a millorar significativament la manera com els metges donen la informació, sobretot en els darrers anys.

De quin esdeveniment de la vostra vida o de la vostra professió esteu més orgullós?

L'orgull és una qualitat humana perillosa, la qual cosa fa que sigui difícil contestar aquesta pregunta sense que sembli interessat per part meua, però, ja que m'ho pregunteu, us donaré una humil resposta. Penso que he ensenyat molt els meus alumnes a estimar la feina que trien fer. No hi ha res pitjor que treballar en un tema que no engresqui els alumnes. Hi ha una gran diferència entre tenir interès en un tema i estar-hi realment engrescat. Qui no gaudeix del que fa ha de buscar una altra cosa que l'ajudi a omplir la seva vida. Recordo molts estudiants que els agradava aquesta matèria i, per aquest motiu, van triomfar quan van exercir-la professionalment. Se suposa que hauria de dir que estic orgullós dels llibres i dels articles que he escrit, però considero que tots són problemàtics en molts aspectes. Escriure significa animar els altres a fer una feina millor que la que ha fet el que està escrivint i, d'aquesta manera, fer avançar uns centímetres aquell camp d'estudi, amb l'esperança que el lector solucionarà els problemes que jo no he solucionat i els durà a un nivell superior. En l'àmbit personal, estic molt orgullós de la meua esposa i de la seva pràctica en la teràpia familiar que ajuda famílies necessitades. També estic molt orgullós dels meus tres fills adults, que, des de diversos camps, tenen el mateix objectiu d'ajudar les persones a dur una vida més plena.

Jo soc soci d'una ONG (Linguapax), amb seu a Barcelona, que treballa a favor de la diversitat lingüística a escala mundial. Penseu que la diversitat lingüística està en perill als Estats Units o al món en general?

Sens dubte, la diversitat lingüística està en perill al món i especialment als Estats Units. Les estadístiques mostren que la mort de les llengües té un trist obituari. Alguns diuen que això és bo i, ingènuament, pensen que si tots parlem la mateixa llengua ens podrem entendre millor. Seria bo que aquest somni fos real, però malauradament em sembla que la realitat no és pas així. Els antropòlegs ens diuen que els humans creixem a partir de la nostra pertinença a una tribu. A mesura que la població mundial augmenta, la grandària de les nostres tribus cada cop és més gran. Això significa que perdem la nostra vella i petita identitat de tribu i ens veiem obligats a

fusionar-nos en una tribu més gran i perdem la preciosa llengua i la cultura de la nostra tribu anterior, encara que intentem preservar-la. Però la pèrdua de la nostra identitat tribal és una mica com la pèrdua de la nostra ànima. Sentim que ja no som les persones que érem, i això no aconsegueix apaivagar la nostra ment, que continua desitjant tot allò que havia existit abans. Això demostra el desig de la persona de romandre en una tribu més amable on la vida era com havia de ser la vida. Penso que el millor argument per a la diversitat lingüística és el mateix que el que ens han ensenyat els mestres més grans de la història: estimar-nos els uns als altres, cuidar els que ho necessiten i evitar la guerra (com ens deien Jesús, Mahoma o Buda). Si seguim aquest principi, podrem mantenir les nostres llengües i les nostres cultures. Podem estimar les nostres diverses llengües i cultures i alhora viure entre altres que no les comparteixen, i aquests darrers poden estimar-nos per la mateixa raó. Per què costa tant d'entendre? És un misteri que haurem de resoldre si volem viure en pau al món i valorar-nos mútuament, malgrat les diferències que pugui haver-hi entre nosaltres.